

Filozofija napredovanja

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Kad sam nedavno pročitao preambulu prijedloga novog zakona o znanstvenom radu,* sjetih se Davida Humea. Sjetih se tog umnika, tog engleskog empirista, oca pozitivizma. To je onaj filozof nad čijom je knjigom *An Enquiry Concerning Human Understanding* Immanuel Kant probdio punih 13 godina da bi onda – u samo tri mjeseca – napisao Kritiku čistoga uma, *Kritik der reinen Vernunft*, dakle.

Čitatelj će se čuditi, pa opet ne treba. Ako se Jeffersonova preambula američkog ustava temelji na teoriji prirodnog prava preuzetog iz stoičke filozofije (*We hold these truths to be self evident...*), zašto se preambula hrvatskog zakona o znanstvenom radu ne bi temeljila na nekoj drugoj filozofiji, primjerice Humeovoj, koja je – kao što rekoh – korijen pozitivizma, pa onda i logičkog pozitivizma, koji je pak korijen i temelj (*radix & fundamentum*) suvremene filozofije znanosti.

Uh, brišem pot sa čela, jesmo li se rasfilozofirali.

No, što hoću zapravo reći, ili – točnije – o čemu je ovdje zapravo riječ? Riječ je o tome da se ukida obaveza trajnog napredovanja znanstvenika. To je bila ona odredba da znanstvenik svakih pet godina mora ispuniti uvjete za izbor u više znanje. To konkretno znači da viši asistent za pet godina mora postati znanstveni suradnik, za deset viši znanstveni suradnik, za petnaest znanstveni savjetnik, za dvadeset znanstveni savjetnik u trajnom zvanju. Dakle za dvadeset godina nakon doktorata svaki bi se znanstvenik trebao uspeti na najvišu stepenicu u svojoj karijeri i tada biti prost od svakog izbora i reizbora. Štoviše, u još važećem Zakonu o znanstvenom radu stoji odredba da se rok od pet godina može iznimno skratiti na tri godine, a to bi značilo uspon do vrhunca za samo 12 godina.

I sad dolazimo do Humea.

Što je rekao Hume, čime je to toliko skandalizirao filozofe i druge slobodomisleće ljude? Rekao je, naime, da zakon uzročnosti ne postoji, da je uzročnost koju nalazimo u prirodi i životu samo navika (*custom*). Od kada je svijeta i vijeka sunce je svako jutro izašlo i svaku večer zašlo. Znači li to da će i sutra zora svanuti? Ne znači. Ako je sunce do sada izlazilo, ne znači da to mora učiniti i sutra. Može u Zemlju udariti veliki asteroid iz smjera Sunca (koji ne možemo vidjeti) i rasuti nas u milijarde sićušnih komadića. Može čitav svemir upasti u singularnu točku Einsteinova *Raumzeit*a (za koju neki kažu da postoji) i u djeliću se sekunde pretvoriti u

ništa. Budućnost ne možemo predvidjeti, jer ništa u prošlosti ne ukazuje na nužnost budućih događaja.

Pa ipak, mi organiziramo svoje životu, ne ponirući u dubine Humeove filozofije, u modusu "kao da". Živimo svoje dane kao da će nam sutra novi dan svanuti, kao da ćemo se ujutro probuditi (a ne noću umrijeti od srčanog ili meteoritskog udara), spremamo se za posao kao da nam se ne može dogoditi da na mjestu svog instituta ili fakulteta zateknemo zgarište. Ljudi dakle predviđaju događaje, predviđaju budućnost, premda se ona – kaže Hume – ne može predvidjeti.

Zašto kažem da su naši političari hjumovci? Pa eto, jednostavno, dragi čitatelji ovog časopisa i ove rubrike, zato što se nisu prepustili modusu "kao da" pa zaključili da će, ako radni vijek traje 35 ili 40 godina, pola znanstvenika biti u najvišem znanstvenom zvanju, zvanju znanstvenog savjetnika (to bi se moglo i matematički dokazati, ali ne da mi se izvoditi jednadžbu). U preambuli prijedloga novog zakona stoji da je već 39 % znanstvenika u tom zvanju. Zašto ne bi bili, kad su ispunili sve uvjete. Koje uvjete?

Znanstvenik treba prije svega dokazati da je sposoban voditi istraživanje. Kako to dokazuje? To dokazuje brojem znanstvenih radova, a još više očitovanjem da je prvi autor. Što sad znači biti prvi autor? To znači, da budemo sasvim otvoreni, da su se koautori zajedničkog rada složili da baš on vodi korespondenciju s uredništvom. A složili su se zato što njemu, da bi postao znanstvenim savjetnikom, treba takva funkcija.** Njima ne treba jer su oni, ako su samo deset godina stariji od njega, već u trajnom zvanju znanstvenog savjetnika, dakle u zvanju kad ih više nitko ne pita što, kako i koliko rade.

Posljedica ovakve naopake znanstvene politike je da sad imamo mnogo više ljudi u višim znanstvenim zvanjima nego prije, što u konačnici znači da se isti rad plaća više, a to očito nije bila intencija poslodavca koji nam sada svima sprema, svim sindikalnim dogovorima usprkos, smanjiti plaću za tri posto. Takav se razvoj događaja mogao, dakako, predvidjeti, ali nije. Zašto? Pa zar nisam rekao da su naši političari hjumovci!

** Opet se, po običaju, sve okrenulo na glavu. U znanosti postoje, kao i u svakoj drugoj struci, poslovi niže i više složenosti: vođenje znanstvenog rada, vođenje novaka, vođenje projekta. No kako je već znanstvenom suradniku dozvoljeno obavljanje sva tri navedena posla, ne postoji poslovni interes da se bilo koga izabere u zvanje više od suradničkog. Sasvim bi druga slika bila kad bi, primjerice, samo viši znanstveni suradnik smio voditi znanstvenog novaka, a samo znanstveni savjetnik voditi projekt. Tada bi radna organizacija morala obrazlagati potrebu za tim i takvim radnim mjestom, a kandidat dokazivati svoje kompetencije za obavljanje određenog posla.

* Punim naslovom *Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*.